

Üniversiteler, Bilimsel Üretim ve Emek Rejiminin Dönüşümü

Üretim, doğa ve insanın etkileşimi yoluyla gerçekleşen maddi bir dönüşüm sürecini ifade eder. Bu maddi üretim süreci gerek doğa-insan gerekse insanın insanla etkileşimi ile ifadesini bulur. Marx'ın üretim sürecine yönelik bu ana önermesindeki asli unsur, doğanın insan aracılığıyla dönüştürülmesi ve bu üretim sürecindeki insani ilişkiler bütünüdür. Maddi üretim sürecinin kapitalizmdeki gerçekleşme alanlarından birisi hiç kuşkusuz fabrikalardır. Fabrika tipi üretim sürecine yönelik bir yandan zanaatkâr üretim süreci üzerinde hegemonyasını kurarken, diğer yandan emek sürecini de dönüştürmüş ve emek gücünü bu emek rejimi çerçevesinde şekillendirmiştir.

Bilim, dolayısıyla bilimsel üretim ise, maddi olmayan bilginin üretilmesi ve yeniden üretilmesini içermesi açısından maddi üretim sürecinden farklılaşmaktadır. Bilimsel üretime ve yeniden üretimine ilişkin bir mekânsal alan olarak tanımlanabilecek Akademi, antik Yunandan günümüze çeşitli biçimler altında varlığını korumuş, bu çerçevede bilimsel üretim sürecinin asli unsuru olan emek rejimi de şekillenmiştir. Kapitalist üretim tarzında da üniversiteler ve bilim genel anlamda kendine özgü üretim sürecini ve emek rejimini korurken bu çerçevede üniversiteler bilimsel üretimin mekânı olarak süreçte ağırlıklarını korumuşlardır. Ancak günümüzde birikim rejimindeki dönüşüm süreci ve teknolojik dönüşüm süreci bir yandan maddi üretim sürecini ve emek rejimini etkilerken diğer yandan kendisine dışsal olan "ait olmayan" bütün toplumsal alanları da içselleştirmekte ve metalaştırmaktadır. Bu özümsemenin bir alanı olarak da bilginin metalaşması ile karşı karşıya bulunmaktayız. Gerek telif hakları çerçevesinde gerekse teknolojinin difüzyonu ve kullanımı konusunda bilgi giderek en önemli meta haline gelirken bilginin üretildiği mekân olan üniversiteler ve dolayısıyla bilgi üretiminin emek süreci de bu dönüşümden etkilenmiştir. Üniversite-sanayi işbirliği, üniversite eğitiminin pazar dinamiklerinin bir alanı haline gelmesi, paralı eğitim, eğitimin sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda biçimlenmesi ve şekillenmesi süreci gibi bir dizi eğilim bilimin üretim sürecinde kurumsal dönüşümleri gerekli kılarken, diğer yandan bilimsel bilginin yaratılması ve yeniden yaratılması süreci olarak emek rejimi de gerek ilişkisel gerek kurumsal olarak dönüşüme uğramaktadır. Bilgiyi üretenler açısından tıpkı işçi sınıfının doğuşu aşamasında zanaatkârlar, ustalar ve üretim araçlarından yoksunlaştırılmış kitleler ayrımına benzer şekilde akademisyenler arasındaki ilişkiler de dönüşmektedir. Bu dönüşüm sürecinde akademisyenlerin bu proleterleşme süreci ve buna yönelik karşı proleterleşme dinamikleri ve bilimsel üretim sürecinin kendisinin dönüşümü gerçekten de bilim ve iktidar ilişkisi açısından hem günümüz hem de gelecek açısından önemli gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tebliğimde bu çerçevede, Türkiye'deki bilimsel üretim ve üniversiteler bağlamında üretim sürecinin dönüşüm dinamiklerinin bilimsel emek rejimini nasıl etkilediğini ve akademisyenlerin bu sürece yönelik davranışlarının ve tepkilerinin arkasında yatan toplumsal dinamiklerini Marxist açıdan irdeleyeceğim.